

OKTOBER '43

Anders Jerichow

OKTOBER '43

Kildesamling

Research: Emilie Bang-Jensen

Anders Jerichow (red.):

Oktober '43

Danske jøders flugt til Sverige eller deportation til Theresienstadt. Kildesamling.
Udgivet af Humanity in Action. I kommission hos Syddansk Universitetsforlag

Research: Emilie Bang-Jensen

Omslag og tilrettelæggelse: Rie Jerichow

Sats: Specialtrykkeriet Viborg

Oversættelser fra engelsk, svensk og tysk: Niels-Ivar Larsen og Anders Jerichow

Korrektur: Jette Brinkel Rosenberg

ISBN 978-87-996497-0-9

Tryk: Specialtrykkeriet Viborg

Kildesamlingen er udarbejdet, researchet, designet og redigeret på frivillig basis. Arkiver, forlag og aviser m.fl. takkes for hjælp og positivt samarbejde. Dog er der enkelte kildeskribenter eller efterkommere og mulige nuværende rettighedshavere, som det ikke har været muligt at lokalisere. Det er i videst mulige grad tilstræbt at præsentere de enkelte tekster i den ånd, de er skrevet.

Tak for hjælp til historikeren **Jesper Jakobsen**, til **Antje Scheidler** i Humanity In Action i Berlin, til Phil Ugelow i Humanity In Action i New York, til **Aase Andreassen** i Politikens Bibliotek i København og til **Magnus Harrison** og **Johan Flyvbjerg** i Humanity In Action, København.

Kildesamlingen udgives som led i en række markeringer af 70-året for oktober '43 – støttet af: Oak Foundation, Sportgoodsfonden, Jyllands-Postens Fond, Politikens Fond, Johannes Fogs Fond, Marcus Choleva, Frimodt-Heinike Fonden, German Federal Foreign Office, Det Tyske Udenrigsministerium, Letterstedtska Förening, Fondet for Dansk Svensk Samarbejde, Knud Højgaard's Fond, IK Consultancy, Aage og Johanne Louis-Hansens Fond og Humanity in Action Inc.

INDHOLD

INTRODUKTION	7
KILDELISTE	9
DEL I: Nazismen og dens opfattelse af jøder	
1925-august 1943	27
Hitlers "Mein Kampf", Krystalnatten, krigen, Danmarks besættelse, Wannsee-konferencen, eftersommeren 1943 og undtagelsestilstand i Danmark	
DEL II: Aktionerne mod de danske jøder	
September 1943-november 1943	103
Flugt til Sverige. Deportation til Theresienstadt; fra 28. august 1943 til Eichmanns besøg i Danmark 2. november 1943	
DEL III: 3. Eksil, fangenskab, befrielse, efterspil	
november 1943-1956	405
I Sverige og Theresienstadt. Besættelsens og krigens afslutning. Dommen over Best. Involveredes eftertanker	
Leksikalsk	635
Gilleleje. Theresienstadt. Døde i Theresienstadt. Døde under flugten. Holocaust. Udryddelseslejre	
Tematisk indeks	643
1. Viden om nazistiske overgreb mod jøder.	
2. Beslutning om "Endløsung", folkedrabet på europæiske jøder.	
3. Beslutningen om deportation af jøder fra Danmark.	
4. Flugt og ricisi for de danske jøder.	
5. Flygtningehjælpen til jøder.	
6. Deportation til Theresienstadt.	
7. Kirken og jøder i Danmark.	
8. Prisen på flugten.	
9. Flygtningenes ejendom i Danmark.	
10. Dagbøger.	
11. Retsopgøret	

Arkiver	647
Navne	650
Litteratur	654
Websider og museer	658
Register	660

INTRODUKTION

Natten mellem 1. og 2. oktober 1943 begyndte den nazistiske besættelsesmagt i Danmark at opsøge og tilbageholde jøder her i landet med henblik på at skabe et "jødefrit" samfund. På forhånd havde besættelsesmagten booket et tog i Jylland og en færge i Københavns Havn til at "borttransportere" de danske jøder, som det hed.

Det skete en måned efter sammenbruddet på den danske samarbejdspolitik over for den tysk-nazistiske besættelsesmagt. Og som bestillingen af tog og skib dokumenter, var deportationen af danske jøder forberedt i detaljer.

Det blev en skæbnestund for danske jøder, som måtte flygte hjemmefra. Næsten 500 jøder blev arresteret og sendt til KZ-lejren Theresienstadt i Bøhmen i det nuværende Tjekkiet. De fleste – flere end 7.000 jøder – fik held til at flygte til Sverige, som beredvilligt gav flygtningene ly indtil krigens afslutning.

Denne kildesamling giver mulighed for at læse sig ind på "oktober '43" på baggrund af den tyske beslutning om "Endlösung – fjernelsen af og mordet på Europas jøder.

Bogen falder i tre hoveddele.

Første del omfatter kilder, som beskriver nazismens forhold til jøder, begyndende med Adolf Hitlers udgivelse af sine tanker i bogen *Mein Kampf*. Denne del af bogen rummer kilder, som vidner om samtidens muligheder for at kende vilkårene for jøder i Hitlers Tredje Rige og andre tyskbesatte samfund. Her findes kilder om Krystalnatten og dokumenter fra Wannsee-konferencen, som omsatte ideen om Endlösung til en konkret plan. Disse kilder giver også et indtryk af den internationale viden om forfølgelsen af jøder i de nazistisk kontrollerede områder – hvad vidste man; hvad kunne man vide?

Anden del, bogens hovedpart, omfatter kilder, som beskriver udviklingen omkring det jødiske mindretal i Danmark – fra den danske samarbejdspolitikens sammenbrud og indførelsen af undtagelsestilstand til den tyske beslutning om deportation af de danske jøder, gennemførelsen af aktionen, de fleste jøders flugt til Sverige og mindretallets deportation til KZ-lejren Theresienstadt. En del dagbøger beskriver jøders og flygtningehjælperes egen oplevelse af den dramatiske periode. Andre kilder giver mulighed for at fortolke besættelsesmagtens og det danske departementschefstyres overvejelser, kontakt og handlinger. En lang række breve og telegrammer vidner om kommunikationen mellem såvel den svenske ambassade i København og udenrigsministeriet i Stockholm som mellem besættelsesmagten i København og den nazistiske regering i Berlin. Denne hoveddel omfatter de involveredes egne optegnelser og breve foruden andre samtidige betragt-

ninger i det danske samfund af udviklingen i efteråret '43. Det omfatter kildemateriale fra medier, administration, frihedsbevægelse, politi, folkekirken, erhvervsliv, fagbevægelse, læreanstalter m.m. – alt sammen mens begivenhederne fandt sted.

Tredje del omfatter kilder, som dokumenterer de videre hændelser for danske jøder frem til redningen af de overlevende fanger i Theresienstadt, hjemkomsten fra Sverige efter befrielsen og retsopgøret med den tyske "rigsbefuldmægtigede", Werner Best. Denne del afsluttes med en række tilbageblik og eftertanker, skrevet af mennesker, som selv var involveret i de dramatiske begivenheder – flygtninge, frihedsbevægelsen, den danske administration, den tyske besættelsesmagt, folk der fik status som helte eller skurke.

Senere, udenforstående fortolkninger af oktober '43 findes righoldigt i en lang række historikers grundige værker. Her gengives kun én senere fortolkning: Den danske statsminister Anders Fogh Rasmussens tale i Mindelunden på 60 årsdagen for befrielsen – den 4. maj 2005.

Så følger enkelte leksikalske opslag og et tematisk indeks til en række centrale spørgsmål: 1. Viden om nazistiske overgreb mod jøder. 2. Beslutning om "Endløsung", folkedrabet på europæiske jøder. 3. Beslutningen om deportation af jøder fra Danmark. 4. Flugt og ricisi for de danske jøder. 5. Flygtningehjælpen til jøder. 6. Deportation til Theresienstadt. 7. Folkekirken og jøder i Danmark. 8. Prisen på flugten. 9. Flygtningenes ejendom i Danmark. 10. Dagbøger. 11. Retsopgøret. Derpå en oversigt over anvendte arkiver, en navneliste, relevant litteratur, websider og museer og endelig et register – alt sammen med henblik på undervisning og studier af kildematerialet.

Kildesamlingen er kronologisk for – så vidt det er muligt – at bringe dokumenterne i trit med det vidensniveau, som forfatterne til de enkelte dokumenter har haft. Derfor er også optegnelser fra dagbøger splittet op, så de enkelte optegnelser bringes på de datoer, hvor de er nedskrevet. De danske kilder er gengivet med samtidens retskrivning, mens svenske og tyske kilder er nyoversat til nugældende retskrivning.

Senere historiebøger måler, vejer, fortolker og fordøjer de enkelte dokumenter. I denne kildesamling fældes ikke domme, og historien gøres ikke op. Til gengæld kan de voldsomme begivenheder følges og studeres på deres egen dramatiske baggrund, skrevet af tidens egne.

Der findes mange flere dokumenter om oktober '43's danske hjørne af Holocaust – og langt, langt flere dokumenter om Holocaust i resten af Europa. Selvom denne bog præsenterer et bredt udvalg om begivenhederne, er der meget mere at finde og læse. Adressen på arkiverne og en liste over tilgængelige bøger findes bag i bogen.

Anders Jerichow, juli 2013

DEL I: Nazismen – 1925-august 1943

Hitler: Mein Kampf – 1925	29
Torgny Segerstedt: "Hitler er en fornærmelse" – 3. februar 1933	34
Göring: Protest mod svensk avis – 8. februar 1933	35
Torgny Segerstedt: Svar til Göring – 8. februar 1933	35
Hartvig Frisch: "Pest over Europa" – November 33	37
Nürnberg-lovene: Rigsborgerloven – 15. september 1935	40
Nürnberg-lovene: Tysk blod og ære – 15. september 1935	41
James G. McDonald: Had i Tyskland – 30. december 1935	42
Jyllands-Posten: Nationalsocialisternes Politik – 10. august 1938	43
Politiken: Hævnaktioner mod jøderne – 11. november 1938	43
Ritzaus Bureau: Krystalnatten – 11. november 1938	46
Politiken: Hævnen på jøderne – 11. november 1938	46
Jyllands-Posten: Jødeforfølgelserne i Tyskland – 15. november 1938 ..	48
Kaj Munk: Aabent Brev til Mussolini – 17. november 1938	50
Svensk diplomat: Forslag til jødelove i Polen – 19. december 1938	52
Dansk-tysk ikke-angrebspagt – 31. maj 1939	52
Jakob Kronika: Truslen mod Nordens Fred – 8. april 1940	53
Vilhelm Bergstrøm: Troppeforskydninger – 8. april 1940	55
Oprop: Danmark besat – 9. april 1940	56
Stauning: Proklamation ved besættelsen – 9. april 1940	58
Christian X: Gud bevare Danmark – 9. april 1940	59
Vilhelm Bergstrøm: Danmark erobret – 9. april 1940	59
C.B. Henriques: Ekstraordinære forhold – 15. januar 1941	60
Christian X: Lov mod kommunistiske Foreninger – 22. august 1941	61
Christian X: At anlægge Davidstjernen – 10. september 1941	62
Svensk diplomat: KZ-lejren Mauthausen – 14. oktober 1941	63
Svensk diplomat: Massehenrettelser – 26. oktober 1941	64
Svensk diplomat: Deportation af jøder – 31. oktober 1941	66
Danmark med i antikominternpagten – 25. november 1941	68
Antikominternpagten og "jødeproblemet" – 25. november 1941	69
Oluf Pedersen: Ingen ondsindede planer – 28. november 1941	70
Heydrich: Indkaldelse til Wannsee-konference – 29. november 1941 ..	70
Hans Frank: "Vi må slippe af med jøderne" – 16. december 1941	71
Cecil von Renthe-Fink: Kongen og jødespørgsmålet	72
Tysk overvejelse: "Jødespørgsmålet i Danmark" – 15. januar 1942	73
Eichmann: Konklusion fra Wannsee – 20. januar 1942	74
C.B. Henriques: Brand i synagogen – 21. januar 1942	76
Svensk avis: Udryddelse af Polens jøder – 11. juli 1942	77

Amerikansk diplomat: Nazistiske udryddelsesplaner	
– 8. august 1942	78
Svensk diplomat: Gasning af jøder i Polen – 20. august 1942	79
Dansk nazist: Jødernes position – 28. oktober 1942	81
Svensk diplomat: Hvad vi siger om jøder i Polen?	
– 13. november 1942	85
Svensk ambassadør: Tiltagende terror – 14. november 1942	85
Svensk ambassadør: Svar til rabbiner – 18. november 1942	87
Svensk ambassadør: De norske jøder – 5. december 1942	87
Svensk Røde Kors: De norske jøder – 9. december 1942	88
Svensk konsul: De norske jøder – 12. december 1942	89
Svensk diplomat: Tyskland og de norske jøder – 14. december 1942 ..	90
Sverige: Svar til Røde Kors – 18. december 1942	91
Det Mosaiske Troessamfund: Få udmeldelser – 20. januar 1943	92
London: Antisemitisk lovning i Danmark? – 2. februar 1943	92
Sverige: Svenske statsborgere i Danmark – 29. marts 1943	92
Sverige: Danske flygtning fra ministrygeren “Søridderen”	
– 3. april 1943	93
Ribbentrop kræver rapport om jøder i Danmark	94
Jan Karski: Øjenvidne i Polen – Maj 1943	94
“En af Kammeraterne”: Dagbog – 3. august 1943	95
Nils Svenningsen: Dømte sabotører til Tyskland? – 11. august 1943 ...	95
Best: Brev til Scavenius – 21. August 1943	96
Best: Oprørsskader og erstatning – 22. August 1943	97
Best til Scavenius: Krav om kontrol – 23. august 1943	98
Scavenius: Svar til Best – 27. august 1943	99
Best: Krav til den danske regering – 27. august 1943	99
Tyskland: Undtagelsestiltand i Danmark – 28. august 1943	100
Nils Svenningsen: Den danske regering siger fra – 28. august 1943 ...	101
Flåden: “Ingen skibe overgiver sig” – 28. august 1943	102
Regeringen træder tilbage – 29. august 1943	102

DEL II: Aktionen mod de danske jøder – September 1943-november 1943

Hanneken: Krav til embedsmænd – 29. august 1943.....	104
Nils Svenningsen: Regeringens tilbagetræden 30. august 1943	104
Sverige: Hjælp til danske jøder – 31. august 1943	107
“En af kammeraterne”: Dagbog” – 31. august 1943.....	107
Max Rothenborg: Indbrud hos Det Mosaiske Troessamfund	
– 1. september 1943	107
Sverige: Muligheder for danske jøder – 2. september 1943.....	109
Advokat Samuel Nisell: Svenske pas til danske jøder?	
– 3. september 1943	110
Svensk diplomat: Uro blandt danske jøder – 6. september 1943	111
Svensk diplomat: Ingen udrejsetilladelser i København	
– 6. september 1943	112
Sverige: Vores mulighed for at hjælpe... 8. september 1943	114
Best: Oplæg til aktion mod jøder og frimurere – 8. september 1943 ...	115
Christmas Møller: Tak til Sverige – 10. september 1943	116
Svenska Dagbladet: Privat hjælp til danske flygtninge	
– 11. september 1943.....	116
Den svenske diplomat B.G. Prytz: Svar til Christmas Møller	
– 15. september 1943.....	117
Etablering af Danmarks Frihedsråd – 16. september 1943	117
Indbrud i Det Mosaiske Trossamfund og synagogen	
– 17. september 1943.....	119
Hencke: ‘Vedr. “Vedr. Borttransport af jøder...”	
– 17. september 1943.....	121
Max Rothenborg: Indbrud i Mosaisk Troessamfundet	
– 17. september 1943.....	121
Nils Svenningsen: Notits om indbruddet i Mosaisk Troessamfund	
– 17. september 1943.....	122
Sonnleithner: Føreren: Deportation af jøder fra Danmark	
– 18. september 1943.....	123
Best: Sådan skal deportation foregå – 18. september 1943.....	123
“Én af kammeraterne”: Dagbog – 18. september 1943	124
Duckwitz: “Jeg ved, hvad jeg har at gøre” – 19. september 1943.....	124
Eva Fürstenberg: Ansøgning om svensk statsborgerskab	
til danske jøder –20. september 1943	124
Paul Barandon: “Uroligheder må forventes” – 20. september 1943	125

M. Hallenborg: Stardardiseret svar til jøder om hjælp fra Sverige	
– 20. september 1943	126
Malmø Politi: Rapport om to flygtninge – 21. september 1943	127
Tysk gesandt: Notits om tysk modstand mod deportation	
–21. september 1943	127
Politirapport: Arresteret for forsøg på illegal udrejse	
– 21. september 1943	128
Ribbentrop: Notat om borttransport af danske jøder	
– 23. september 1943	128
Nils Svenningsen: Forvaltningen under undtagelsestilstanden	
– 23. september 1943	130
Ribbentrop: "Brug for 50 funktionærer" – 23. september 1943	131
Nils Svenningsen: Besøg af den jødiske menigheds	
repræsentantskab – 25. september 1943	132
Auswärtiges Amt: "Undgå ophidselse" – 25. september 1943	133
Brev med rygter om Theresienstadt og Auschwitz	
– 26. september 1943	133
Svensk diplomat: Svensk telegram om "jødeaktionen"	
– 26. september 1943	134
Nils Svenningsen: Spørgsmål til Kannstein til "jødeaktion"	
– 27. september 1943	134
Ribbentrop: "Sæt aktion i gang" – 28. September 1943	135
Berlin til SS-chef: Undgå problemer – 28. september 1943	136
Telegram fra Berlin: Påskud for 'jødeaktion' er sabotage	
– 28. september 1943	136
Best: Natten mellem 1. og 2. oktober – 28. september 1943	137
Vilhelm Bergstrøm: Forlydender om aktion mod jøder	
– 28. september 1943	137
Dansk diplomat i USA: Rygter om deportation af danske jøder	
– 29. september 1943	138
Best: Orientering om samtale med Røde-Kors-leder	
– 29. september 1943	138
Departementschefmøde om aktion mod jøder	
–29. september 1943	139
Best: Samtale med Niels Svenningsen om 'jødeaktion'	
– 29. september 1943	143
Best: Telegram om manglende styrker – 29. september 1943	144
Svensk diplomat: Dansk forslag om internering af jøderne i Sverige	
– 29. september 1943	145
Departementschefer: Afviser medvirken til "jødeaktion"	
– 29. september 1943	145

Gunnar Larsen: Alternativer – 29. september 1943.....	148
Helga C. Melchior: Dagbog – 29. september 1943	149
Henrik Kaufmanns plan – 29. september 1943	150
Ella Jakobe Fischer: Dagbog – 29. september 1943.....	150
Gustav Dardel: 6.000 jøder ventet sendt til Tyskland	
– 29. september 1943.....	152
G.F. Duckwitz: Dagbog: “Det ser dystert ud” – 29. september 1943.....	152
Vilhelm Bergstrøm: “Almindelig Skræk i Jødehjemmene”	
– 29. september 1943.....	152
Gustav von Dardel: Fortrolig indberetning om dansk politik	
–30. september 1943	154
Eberhard von Thadden: Brev til Eichmann – 30. september 1943	155
Ribbentrop: Militærpolitiet bidrager – 30. september 1943.....	156
Best: Min plan – 30. september 1943.....	156
Departementchef-møde forud for aktionen – 30. september 1943.....	157
“En af kammeraterne”: Dagbog – 30. september 1943.....	161
Departementschef: Svenningsen opsøger Best – 30. september 1943 ..	162
Best: Den øverstbefalende vil hjælpe – 30. september 1943.....	163
Best: Ingen udrejsetilladelse – 30. september 1943	164
Arbejdsmarkedet advarer mod aktion mod landsmænd	
– 30. september 1943.....	164
Rigspolitichefen: Politi anholder jøder for forsøg på flugt	
– 30. september 1943.....	165
Minister: ‘Ingen jøder sover hjemme’ – 30. september 1943	165
Ella Jakobe Fischer: Dagbog fra hospitalet – 30. september 1943	167
Vilhelm Bergstrøm: Dagbog – 30. september 1943.....	167
Svenningsen: Til aftenmøde med Best – 30. September 1943	168
Duckwitz: Dagbog – 30. september 1943	170
Ungnazister: Det jødiske plutokrati – Oktober 1943	170
Ungnazister: Opfordring til ariske læsere – Oktober 1943.....	171
Nils Svenningsen: Sverige vil modtage de danske jøder	
– 1. oktober 1943	171
Best orienterer Berlin om danske advarsler – 1. oktober 1943.....	173
Franz von Sonnleithner: Ribbentrop afviser forslag fra	
Dansk Røde Kors – 1. oktober 1943.....	173
Gustaf von Dardel: Svensk ajourføring af “standardskrivelse”	
– 1. oktober 1943	174
Kvindeorganisation skriver til Best – 1. oktober 1943	174
General von Hanneken: Operationen i nat – 1. oktober 1943.....	175
Departementschefmøde – 1. oktober 1943	175

Departementschef: Mange appeller imod "jødeaktionen"	
- 1. oktober 1943	179
Stockholm: "Jødeaktion" forestående - 1. oktober 1943.....	182
Arvid Richert: Tanker om Sveriges démarche - 1. oktober 1943	182
Gustav von Dardel: Indberetning til Stockholm - 1. oktober 1943	183
Stengracht: Tyskland: Sverige vil tage imod jøder	184
Best: Brev fra Kong Chr. X til Ribbentrop - 1. oktober 1943	185
Rigspolitiet: Arrestation af jøder - 1. oktober 1943	186
Rigspolitichefen: Aktionen er begyndt - 1. oktober 1943.....	186
Ella Jakobe Fischer: Dagbog fra hospitalet - 1. oktober 1943.....	187
Vilhelm Bergstrøm: "Overalt blev der taget jøder" - 1. oktober 1943..	187
Best: Indvending fra Svenningsen - 2. oktober 1943.....	189
Tysk meddelelse: Soldater for jøder - 2. oktober 1943.....	190
Det svenske nyhedsbureau TT udsender "tysk forklaring"	
- 2. oktober 1943	190
Udenrigsministeriet: "Tyske patruljer set med børnefamilier"	
- 2. oktober 1943	190
Best: "Alt vel efter jødeaktionen" - 2. oktober, 1943.....	191
Staffan Söderblom: "Første fartøj med 1.600 jøder afsejlet"	
- 2. oktober 1943	192
Erklæring fra Sveriges udenrigsministerium - 2. oktober 1943.....	192
Berlin: Det svenske tilbud - 2. oktober 1943	193
Departementschefmøde: Dagen derpå - 2. oktober 1943.....	193
Departementschef: Indsigelser og beklagelse på chefmøde	
- 2. oktober 1943	196
Best: "Hemmeligt rigsansliggende" - 2. oktober 1943.....	200
Tysk definition af jøder - 2. oktober 1943	201
Best og Mildner: 202 jøder - 2. oktober 1943.....	201
Det svenske nyhedsbureau TT: Razziaer i København	
- 2. oktober 1943	202
Best: "Danmark renses for jøder" - 2. oktober 1943.....	202
Politiet: Beskyt jødernes efterladte ejendom - 2. oktober 1943.....	203
Politiet: Hel- og halvjøder - 2. oktober 1943.....	204
Himmler: Ros til Best - 2. oktober 1943.....	204
Nils Svenningsen: Resume - 2. oktober 1943.....	205
Nils Svenningsen: Kommuniste og jøder i samme båd	
- 2. oktober 1943.....	209
Det svenske nyhedsbureau TT: Mellem 500 og 6700 jøder	
arresteret - 2. oktober 1943.....	210
Admiralitet Danmark: "Jøderazzia slået fejl" - 2. oktober 1943	210
OKW: "Undtagelsestilstanden kan ophæves" - 2. oktober 1943.....	211

Svensk avisartikel: "Systematisk jødeforfølgelse" – 2. oktober 1943 ...	211
Det svenske nyhedsbureau TT: Sverige har tilbudt at tage flygtningene – 2. oktober 1943.....	212
Niels Nielsen: Fra Horserød til protest i Dagmarhus – 2. oktober 1943	212
Hemmelig tysk vurdering af "jødeaktionen" – 2. oktober 1943.....	213
Nils Svenningsen: Notat om efterladte lejligheder m.v. – 2. oktober 1943	214
Rigspolitichefen: Jøder "fjernet" fra stiftelse, ét selvmord – 2. oktober 1943	215
Aalborg Politi: Jøder anholdt, sendt sydpå med tog – 2. oktober 1943	215
Det svenske nyhedsbureau TT: Svigtende resultat af tysk razzia – 2. oktober 1943	216
Ordre fra Justitsministeriet: Sikring mod tyveri fra jøders lejligheder – 2. oktober 1943.....	216
Dansk Pressetjeneste: Tyske vagtposter ved kysten – 2. oktober 1943	217
Rigspolitichefen: Anholdelsen af jøder – 2. oktober 1943.....	217
Rigspolitichefen: Tre dampere afsejlet – 2. oktober 1943.....	218
Ella Jakobe Fischer: Hvad sker der? – 2. oktober 1943	218
Leo Schustin: Dagbog: – 2. oktober 1943.....	218
Ukendts oplevelse af aktionen mod jøderne – 2. oktober 1943.....	219
Helga C. Melchior: Dagbog: "Jøderne er da også mennesker" – 2. oktober 1943	220
"En af Kammeraterne": Dagbog: "Borgere ombord på dampere i havnen" – 2. oktober 1943.....	221
Bergstrøm: Jødehistorien – 2. Oktober 1943.....	221
Biskopperne siger fra – 3. oktober 1943.	224
Polyteknisk læreanstalt i strejke – 3. oktober 1943	225
Studerterne strejker – 3. oktober 1943	225
Underskriftsindsamling af medicinstuderende – Oktober 1943.....	226
Best til Berlin: Ingen problemer – 3. oktober 1943.....	227
Det svenske nyhedsbureau TT: Strøm af flygtninge til Sverige – 3. oktober 1943	227
To flygtninge: Vi roede i 5 ½ time – 3. oktober 1943	228
Helsingør Politi: Familie-tragedie i Julebæk – 3. oktober 1943.	229
Tysk diskretion om antallet af arresterede – 3. oktober 1943	229
Leo Schustin: Ankomst til Sverige – 3. oktober 1943.....	229
Ella Jakobe Fischer: Sveriges tilbud... – 3. oktober 1943.....	230
Duckwitz: Jeg kan afvente min dom – 3. oktober 1943.....	230

Helga C. Melchior: Venter på, at det bliver tid – 3. oktober 1943	231
Vilhelm Bergstrøm: Jødeafhentninger og biskopper i protest – 3. oktober 1943	231
De Frie Danske: Største skændselsdåd – 4. oktober 1943	232
De Frie Danske: Så skete det også hos os... – 4. oktober 1943	235
De Frie Danske: Hele Danmark koger – 4. oktober 1943	236
Frit Danmark: Nazisternes seneste Skændselsgerning – 4. oktober 1943	237
Avisen Arbetet: "Hævnaften" – 4. oktober 1943	239
Folke M.: Brev fra en flygtning – 4. oktober 1943	241
Frihedsrådet: Landsmænd, ingen særlig klasse – 4. oktober 1943	242
Arvid Richert: Tysk svar på svensk tilbud – 4. oktober 1943	242
Harald M.: Brev fra flygtning i Sverige – 4. oktober 1943	243
Aarhus Politi: Hjælp til Gestapo – 4. oktober 1943	244
Nils Svenningsen til Hanneken: "Danske Embedsmænd rystede" – 4. oktober 1943	245
Gösta Engzell: Forbavsende mange flygtninge – 4. oktober 1943	247
C.B. Henriques beder om pressens diskretion – 4. oktober 1943	247
Stengracht: Ny svensk henvendelse – 4. oktober 1943	248
Jewish Agency for Palestine: Tak til Sverige – 4. oktober 1943	249
Helga C. Melchior: Fra hospital til skib til Sverige 4. oktober 1943	249
Tysk notat om møde med Svenningsen – 4. oktober 1943	251
"En af Kammeraternes dagbog": Jødisk alderdomshjem ryddet – 4. oktober 1943	252
Andor Hencke: Ringe resultat – 4. oktober 1943	253
Vilhelm Bergstrøm: Efter jødeaktionen – 4. oktober 1943	253
Nils Svenningsen til Best: Hvem kan nu føle sig sikker? – 5. oktober 1943	255
Den svenske ambassade: Jøder søger pas – 5. oktober 1943	257
Mogens Fog: Klager over BBC-dækning af danske forhold – 5. oktober 1943	257
Jewish Agency for Palestine: Jødisk hyldest til Sverige – 5. oktober 1943	258
Rigspolitichefen: Batalje mellem politi og tyske officerer – 5. oktober 1943	259
Best: "Aktionen har nået sit mål" – 5. oktober 1943	260
Best: Retningslinjer for halvjøder – 5. oktober 1943	261
Kristne akademikere fordømmer aktion – 5. oktober 1943	261
Protest fra gymnasielærere – Oktober 1943	262
Lærere afviser loyalitetserklæring – Oktober 1943	262
Departementchefer: Nyt i jødespørgsmålet – 5. oktober 1943	263

Departementschef: Notater om samarbejdet med tyskerne	
– 5. oktober 1943	267
Lærere: Udtryk for sorg – 5. oktober 1943	270
Ruth Hertz: Flugten – 5. oktober 1943	271
“En af kammeraterne”: Dagbog: Frygt i Gilleleje – 5. oktober 1943	271
Sognepræst: Razzia i Gilleleje – 5. oktober 1943	272
Ungdomsorganisationer protesterer – 5. oktober 1943	272
Arbejdsmarkedet protesterer – 5. oktober 1943	273
Bernhard Cohn: Dagbog – 5. oktober 1943	273
Ella Jakobe Fischer: Usikkerhed på hospitalet – 5. oktober 1943	276
Rigspolitichefen: Skyderi i Dragør – 5. oktober 1943	277
Vilhelm Bergstrøm: På bladet – 5. oktober 1943	278
Avisen Arbetet: Indsamling – 6. oktober 1943	279
Svensk kontakt til Henrik Kaufmann i New York – 6. oktober 1943	279
Rigspolitichefen: Anholdelse i København – 6. oktober 1943	280
Notits til Steengracht: “Jødeaktionen er slået fejl” – 6. oktober 1943 ..	281
Arvid Richert: Tysk utilfredshed med svenske pas til jøder	
6. oktober 1943	281
Opfordring til arbejdsnedlæggelse – 6. oktober 1943	282
Sveriges ambassade i Berlin: Tyskland vil “befri” Danmark for	
jødisk “fjende” – 6. oktober 1943	283
Presseforlydendener fra danske havne – 6. oktober 1943	283
Ella Jakobe Fischer: Ud af hospitalet – 6. oktober 1943	283
“En af kammeraterne”: Dagbog: 20. kroner for 18 flygtninge	
– 6. oktober 1943	284
Henrik Martin Schall Meyer: Dagbog – 6. oktober 1943	284
Vilhelm Bergstrøm: Sabotører travlt – med flygtninge	
– 6. oktober 1943	285
Rigspolitichefen: Tyske anholdelser i Gilleleje – 7. oktober 1943	285
Finsk avis: Retsordenen i Danmark? – 7. oktober 1943	286
Göran Engzell: Borgere søger nyt om familie og venner	
– 7. oktober 1943	288
Nyt “bytte” i Horserød – 7. oktober 1943	288
“Én af kammeraterne”: Ddagbog – 7. oktober 1943	288
Henrik Martin Schall Meyer: Flugtdagbog – 7. oktober 1943	289
Herbert Willie Levysohn: Dagbog – 7. oktober 1943	289
Vilhelm Bergstrøm: Dagens nyt, bl.a. fra Gilleleje – 7. oktober 1943 ..	295
Helsingborg Dagblad: Opgørelse over udgifter til flygtninge	
– 8. oktober 1943	299
Memorandum til svenske ambassader: Små og store både	
– 8. oktober 1943	300

Svensk læserbrev: "Pas på, flygtninge bider sig fast"	
– 8. oktober 1943	300
Gustav von Dardel: Forespørgsel om venner – 8. oktober 1943	301
Josef S: Brev fra en flygtning – 8. oktober 1943	301
Departementschefmøde: Protester mod jødeaktionen	
– 8. oktober 1943	302
Departementschef H. Jespersen: Kommentarer til	
departementschefmøde – 8. oktober 1943	306
Dansk Pressetjeneste i Sverige: "Pogromer i Danmark"	
– 8. oktober 1943	309
Ritzaus Bureau: Arrestationer i Gilleleje – 8. oktober 1943	309
Brev fra mor i Danmark til datter i Sverige – Oktober 1943	309
Protest fra fagbevægelse – 8. oktober 1943	311
"En af Kammeraterne": Dagbog: Taget på havnemolen	
– 8. oktober 1943	311
Henrik Martin Schall Meyer: 2 ½ tim til Barcebäck – 8. oktober 1943	312
En anonym flygtningehjælper: Pres på hospitalet – 8. oktober 1943	313
Vilhelm Bergstrøm: Prins Haralds fødselsdag – 8. Oktober 1943	314
Svensk diplomat: Påskønnelse af Sverige – 9. oktober 1943	315
Departementschefmøde: Mht. jødespørgsmålet – 9. oktober 1943	315
Departementschef H. Jespersens notater: Arbejde for	
værnemagten – 9. oktober 1943	317
Kystbevogtningen: Razzia i Gilleleje – 9. oktober 1943	319
Den svenske ambassade i Washington: Vi afholder udgifterne –	
– 9. oktober 1943	319
Dons Møller: Hoffmann om "Heljøder" og "Halvjøder"	
– 9. oktober 1943	320
Brev fra Agnes, en flygtning – 9. oktober 1943	321
En anonymflygtningehjælper: Nye jøder til afdelingen	
– 9. oktober 1943	323
Vilhelm Bergstrøm: Et "farligt skæg" – 9. oktober 1943	323
Præst: "Enhver race er Guds værk" – 10. oktober 1943	324
Rigspolitichefen: Anholdte i Gilleleje – 10. oktober 1943	328
Lothar S, flygtning: Vejen til Sverige – 10. oktober 1943	328
Vilhelm Bergstrøm: Der bliver hentet jøder endnu	
– 10. oktober 1943	335
Svensk diplomat: Tysklands "afjødning" af Danmark	
– 11. oktober 1943	336
Flygtning: Som en eventyrroman... – 11. oktober 1943	336
Vilhelm Bergstrøm: Alle jøderædslerne – 11. oktober 1943	337

Gøteborgs politimester: Best en "Indpisket nazist, men intelligent"	
– 12. oktober 1943	338
Departementschefmøde: Politiske protester – 12. oktober 1943.....	338
Departementschefer ang. "jødeaktionen" – 12. oktober 1943.....	339
Birte Lewis: Dagbog – 12. oktober 1943	340
Lederartikel i svensk avis: "Gengældelsens dag vil ramme jer"	
– 13. oktober 1943	344
Notits i Udenrigsministeriet om halv- og heljøder	
– 13. oktober 1943	345
Birte Lewis: Savner det danske flag – 13. oktober 1943.....	346
Schweizisk presse om Sverige – 13. oktober 1943.....	346
Ambassadør Arvid Rickert: Så Tyskland gennem fingre med flygtninge? – 14. oktober 1943	348
Arbetet: Indsamling – 14. oktober 1943	349
Christmas Møller svarer Mogens Fog – 14. oktober 1943	350
Dansk tak til svensk borgmester – 14. oktober 1943.....	350
Sydsvenska Dagbladet: Danske reaktioner på jødeforfølgelser – 14. oktober 1943	351
Horst Wagner til Ribbentrop: Mulighed for dispensation?	
– 14. oktober 1943	352
Birte Lewis: Ventetid – 14. oktober 1943	353
Den svenske avis Arbetet: Flygtningene bliver ikke i Sverige – 15. oktober 1943	354
Dons Møller, Udenrigsministeriet: Ang. halvjøder	355
Departementschefmøde: Krav fra tyskerne – 15. oktober 1943	355
Departementschef H. Jespersen: Dagens opgaver – 15. oktober 1943 ..	358
Birte Lewis: "Jeg längtar så hemsk" – 15. oktober 1943.....	359
Sydsvenska Dagbladet: Kidnapninger i København – 16. oktober 1943	359
Sydsvenska Dagbladet: Jøder ført til Tyskland – 16. oktober 1943	360
Brev fra landsfogeden: Antallet af flygtninge til Skåne – 16. oktober 1943	361
Nils Svenningsen: En udvidelse af aktionen? – 16. oktober 1943.....	361
Berlin: Den svenske stemning – 16. oktober, 1943	362
Brev fra Sverige: Så sang vi "Du Gamla, du fria" – 16. oktober 1943....	363
Birte Lewis: Hvor er Mammy og Daddy? – 17. oktober 1943	365
Dansk flygtning skriver fra Stockholm til New York – 18. oktober 1943	366
Gustav von Dardel: Andre tal for flygtninge – 18. oktober 1943	369
Best: Jøders andel i sabotage – 18. oktober 1943	370

Tale af Sveriges udenrigsminister om danske jøder	
– 18. oktober 1943	370
Manual for socialtjeneste – oktober 1943	372
Brancheforening vil vide besked – 19. oktober 1943	373
Socialtjeneste aflægger besøg – 19. oktober 1943	374
Notater fra departementschefmøde: Misforståelse om prædikener	
– 19. oktober 1943	375
Birte Lewis: Udsigt til uudholdelig jul	
– Tirsdag den 19. oktober 1943	376
Besked fra det svenske udenrigsministerium: 8000 jøder	
– 20. oktober 1943	377
Intern besked fra det tyske udenrigsministerium:	
Undtagelse for jøder i høj alder – 20. oktober 1943	377
Lewis: Mammy og Daddy gået ned	378
Dansk Samling: Harme og afsky – 21. oktober 1943	378
Gustav von Dardel: Udrejsetilladelser i København	
– 21. oktober 1943	379
Gustav von Dardel: Retningslinjer for udrejsetilladelser	
– 21. oktober 1943	379
Gustav von Dardel: Uro om fornyet aktion	
– 21. oktober 1943	380
Birte Lewis: Taget på et kirkeloft – 21. oktober 1943	380
Otto von Erdmannsdorff: Besøg i Theresienstadt?	
– 22. oktober 1943	381
Det tyske udenrigsministerium: Erfaringerne fra Danmark	
– 22. oktober 1943	381
Det svenske udenrigsministerium: Finansiering af flygtningestrøm – 22. oktober 1943	382
Notater fra departementschefmøde: Rygter og realiteter	
– 22. oktober 1943	382
Birte Lewis: Er de sendt til Tyskland? – 22. oktober 1943	384
Nordisk Nyhedstjeneste: Gilleleje; 163 taget på kirkeloftet	
– 25. oktober 1943	384
Sveriges udenrigsministerium: Finansiering af flygtninge i Sverige	
– 25. oktober 1943	385
Det tyske udenrigsministerium: De fejldeporterede jøder?	
– 25. oktober 1943	385
Thadden: Besøg i Theresienstadt? – 25. oktober 1943	386
Departementschefmøde: Flygtninge og deporterede	
– 25. oktober 1943	387

Gustav von Dardel: Fejldeporterede jøder formentlig i Theresienstadt – 25. oktober 1943.....	389
Gustav von Dardel: Fortegnelse over anholdte jøder – 25. oktober 1943.....	389
Frit Danmark: Det, der skete den 1. oktober – 27. oktober 1943.....	390
Den tyske diplomat Horst Wagner: Lige meget med de gamle – 27. oktober 1943.....	392
Det tyske udenrigsministerium: Problemet med de gamle – 27. oktober 1943.....	392
Flygtning til Christmas Møller – 27. oktober 1943.....	393
Birte Lewis: Måske er de på fri fod... – 27. oktober 1943.....	396
Øjenvidneberetning om razzia i Gilleleje – 28. oktober 1943.....	396
Ny Tid: Razziaen i Gilleleje – 28. oktober 1943.....	398
Best: Regler for hel- og halvjøder – 28. oktober 1943.....	399
Det tyske underigsministerium: Propagandaen imod os – 28. oktober 1943.....	399
Det svenske udenrigsministerium til Henrik Kaufmann – 28. oktober 1943.....	400
Birte Lewis: En anden flygtning – 28. oktober 1943.....	400
Jødisk kommentar til jødeforfølgelser – 29. oktober 1943.....	401
Notater fra departementschefmødet: Situationen – 29. oktober 1943.....	402
Horst Wagner til Best: De gamle jøder går fri – 30. oktober 1943.....	404

DEL III: Eksil og fangenskab – november 1943-1956

Informationer fra Best: Derfor resultatet – 1. november 1943	406
Birte Lewis: Mammy kan de få ud... – 1. november 1943	406
Det nazistiske tidskrift Stormfanen: Hverdagens helte – November 1943	407
Beretning af "Ole" og "Peter" – November 1943	407
Sveriges ambassade: Udrejsemuligheder for jøder – 2. november 1943	410
Den svenske-ambassade: Nyt håb om udrejsetilladelse – 2. november, 1943	410
Best i telegram til Berlin: Ingen episoder – 2. november 1943	410
Tysk tilbageholdelse af dansk notat – 6. november 1943	411
Notater fra departementschefmøde: De bortførte jøder – 2. november 1943	411
Best: Forslag fra Eichmann – 3. november 1943	413
Birte Lewis: "Livet måste levas" – 4. november 1943	413
Indberetning fra USA til Sverige – 4. november 1943	413
Socialtjenesten: En bolig på Ny Carlsbergvej – 5. november 1943	415
Notat stadig tilbageholdt – 6. november 1943	416
Det nazistiske ugeblad Kamptegnet: Jødernes hensigt med Danmark – 6. november 1943	416
Dansk avis i Sverige: Samarbejdspolitikken ophør – 6. november 1943	417
Udenrigsministeriet: Underretning om aktionen mod jøderne – 6. november 1943	423
Indlæg om Skandinavien i New York Herald Tribune – 7. november 1943	426
Birte Lewis: Forældre stadig i Horserød – 10. november 1943	428
Har Udenrigsministeriet gjort nok? – 15. november 1943	428
Wilmar, flygtning i Sverige: Afvikling og flugt – 16. november 1943 ...	429
Svensk indberetning: Alle deporterede til Theresienstadt – 17. november 1943	431
Meddelelse til danske gesandter – 18. november 1943	431
Svenske Dagbladet: Ingen liste over deporterede – 19. november 1943	434
Best om forslag fra Røde Kors – 19. november 1943	435
Gustav von Dardel: Intet svar på tilbagesendelse af deporterede – 23. november 1943	435

Birte Lewis: Græshopper bag ny razzia – 23. november 1943	436
Brev til Best: Danske politikere protesterer – 26. november 1943	436
Birte Lewis: God nyhed – Lørdag den 27. november 1943	436
Tysk-dansk samtale om returnering af deporterede – 6. december 1943	437
Den svenske ambassade: Post til deporterede jøder – 7. december 1943	438
Beretning fra Gilleleje – 10. december 1943	438
Best: "Arisingen" af dansk erhverv ophørt – 23. december 1943	440
Gustav von Dardel: Besøgstilladelse inddraget – 15. januar 1944	441
Gustav von Dardel: Retur fra Theresienstadt – 18. januar 1944	441
Svensk politi: Administration af flygtningene – 24. februar 1944	442
Best: Telegram om Frits Clausen – 26. februar 1944	443
Eisenhower: Danmark behandles som allieret – 11. maj 1944	444
Christmas Møller: "Allieret i Sind og Aand" – 11. maj 1944	444
Reuters Bureau: På vej mod befrielsen – 11. maj 1944	445
Tysk-dansk møde i Berlin om fangerne i Theresienstadt – 12. maj 1944	446
Det nazistiske tidsskrift Stormfanen: Et digt – Juni 1944	446
Røde Kors: Besøg i Theresienstadt – 22. juni 1944	448
Frants Hvass: Rapport om besøget i Theresienstadt – 23. juni 1944 ...	462
Svensk rapport om samtale med dansk Røde Kors-læge – 5. juli 1944	472
Jødisk Nytår i Alingsås – 17. september 1944	473
Tale på Christian X's fødselsdag – 26. september 1944	475
Dansk sang i Theresienstadt – 1944	477
Barnedigt i Theresienstadt: "Hjemvé" – Ca. 1944	481
C.B. Henriques: Forventning om tilbagevenden – 31. oktober 1944 ...	482
Land og Folk: Døde i KZ-lejre – 12. januar 1945	483
Det svenske udenrigsministerium: Telegram om Bernadotte-ekspedition – 10. februar 1945	483
Det svenske udenrigsministerium: Bernadotte-ekspeditionens opgave – 1. marts 1945	484
Statistisk: De danske flygtninge i Sverige – Marts 1945	484
Telegram om kontakt til Himmler – 27. marts 1945	486
Hvide busser: Tilbage fra Theresienstadt – 22. april 1945	486
Ida G: Gensyn efter Theresienstadt – 24. april 1945	488
Dansker: Theresienstadt tur-retur – 1. maj 1945	490
C.B. Henriques: Når signalet kommer... – 2. maj 1945	493
Vilhelm Bergstrøm: Alle taler om fred – 2. maj 1945	494
Vilhelm Bergstrøm: Det summer – 3. maj 1945	495

Frihedsbudskabet – 4. maj 1945.....	495
Vilhelm Bergstrøm: De sidste blade – 4. maj 1945.....	495
Hilsener fra Oslo – 5. maj 1945.....	496
Politiken: Flygtningenes hjemkomst – 17. maj 1945.....	498
Henvendelse fra Sverige: Hvad med de statsløse? – 30. maj 1944.....	503
Gustav von Dardel: Dansk tilsagn om modtagelse af de statsløse – 11. juni. 1945.....	503
Philip: Fra Theresienstadt til Sverige – Sommeren 1945.....	504
Mosaiske Troessamfund: Tak til ministre – 6. august 1945.....	505
Svensk-tysk møde i 1942: Udryddelseslejligheder – 7. august 1945.....	505
Hans Hedtoft: “Vor simple Pligt” – 10. august 1945.....	507
Afhøring af Werner Best – 31. august 1945.....	507
Regeringen: “For personlig vindings skyld”.....	508
Tilbageblik: Overrabiner Friediger om Theresienstadt – 29. september 1945.....	509
Tilbageblik: Dengang i Gilleleje – 1945.....	513
Frit Danmark: Tilbageblik på Jødeforfølgelserne – 1946.....	518
Tilbageblik: Lægerne og Jødeflugten – 1946.....	524
Nürnberg-processen: Afhøring af von Ribbentrop – 2. april 1946.....	537
Nürnberg-processen: Affidavit af Dr. Rudolf Mildner – 11. april 1946.....	539
Nürnberg-processen: Afhøring af Werner Best – 31. juli 1946.....	540
Tilbageblik: Duckwitz – 1946.....	541
Karl Lachmann: Ved Theresienstadt-monumentet – 22. september 1946.....	546
Max Friediger: Tale ved Theresienstadt-monumentet – 22. september 1946.....	548
Politirapport: Stod Best bag Duckwitz? – 24. maj 1947.....	548
Tilbageblik: Jøder i land i Swinemünde – 1947.....	549
Martin Nielsen: Jøder i Stutthof – 1947.....	551
Poul Aron: Afskeden – 1947.....	554
Poul Aron: Nachschub – 1947.....	554
Tilbageblik: Richard Ege om hjælpepakkerne – Januar 1948.....	557
Jyllands-Posten: “Menneskets Rettigheder” – 17. april 1948.....	558
Byrettsdom over Werner Best og andre topnazister – 20. september 1948.....	560
Best: Erklæring i Landsretten – 9. maj 1949.....	571
Landsretsdom over Werner Best m.fl. – 18. juli 1949.....	573
Jødisk Samfund: Dommen over Best – September 1949.....	580
Højesteretsdom over Werner Best m.fl. – 17. marts 1950.....	581
Klara Tixell: Tilbageblik – Hjem fra Theresienstadt – 1950.....	583

Werner Best: Min egen historie – 1951.....	585
Tilbageblik: Hedtoft om oktober 43 – 1952.....	590
G.F. Duckwitz: Tilbageblik – 1952	591
Tilbageblik: Bertelsen om samtale med Duckwitz – 1952/1953	597
Duckwitz: Tale til Jødisk Ungdomsforening – 15. september 1953.....	600
Marcus Melchior: Tale ved 10-året – 8. oktober 1953.....	612
Jødisk Samfund: Spørgsmål til Duckwitz – November 1953	613
Tilbageblik: Juel Henningsen om Theresienstadt-besøg – 17. april 1955	614
Tilbageblik: C.B. Henriques om oktober '43 – 9. august 1955.....	623
Tilbageblik: Karl Lachmann om oktober '43 – 20. marts 1956	626
Erindring fra politiet i Helsingør – 1956	631
Anders Fogh Rasmussen: “ De gav deres liv for vores frihed” – 4. maj 2005	632